

Пшенична М. С.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

КОРЕЛЯЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ЗАХОДУ ТА СХОДУ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ «ТРОХИ БІЛЬШЕ, НІЖ ПОРОЖНЄ» А. ГЕОРГАЛЛІДСА

У статті розглядається вплив західної та східної літературної традиції на творчість кіпрського поета А. Георгаллідіса, зокрема на його поетичну збірку «Трохи менше, ніж порожнє». Аналізується жанрова специфіка мініатюрних поетичних форм, що бере свій початок від східних тривіршів – хайку, а також продовжує західну традицію кіпрської поезії створення поетичних «миттєвостей» (στιγμές). Дотримуючись принципів східного хайку, кіпрський поет продовжує зображувати швидкоплинні миті, за якими простежується невідомлений простір і час і які у збірці «Трохи менше, ніж порожнє» набувають найчастіше абсурдного характеру.

Особлива увага приділяється розгляду орієнтальних образів і мотивів у поетичній збірці А. Георгаллідіса, що варто розглядати у контексті східної філософії даосизму. Тому основними образами віршів кіпрського поета стають явища природи – вода, гори, небо, а улюбленими мотивами – мотив пір року та тлінності буття. Природа у віршах кіпрського поета, як і належить східній культурі, виступає символом природного потоку подій і є аналогією людської долі, яка відображає філософську ідею мінливості та швидкоплинності життя, проте своєрідні характеристики образів природи в А. Георгаллідіса, на противагу східній поезії, викликають відчуття хисткості та неміцності реальності, що стало невід'ємною частиною світосприйняття людини епохи Постмодерну.

Так звана «пейзажна лірика» у кіпрського поета також пов'язана із «традицією печалей», що зближує західний і східний дискурси у поетичних творах, представлена своєрідною гамою почуттів: смутку, невизначеності, безвиході. Специфіка образів А. Георгаллідіса полягає у певній двоплановості, де на традиційні східні смисли накладаються постмодерністські концепції. Тому характерною рисою образів кіпрського поета є поєднання непоєднуваного, що, з одного боку, відсилає до сюрреалістів, які створюють абсурдну атмосферу, а з іншого – до імажистів, котрі потребують сильного образу, що поідає сенс.

Ключові слова: східні мотиви, пейзажна лірика, традиція печалей, образ, поезія, кіпрська література, «миттєвості», хайку, А. Георгаллідіс.

Постановка проблеми. Починаючи із другої половини ХХ ст. дедалі частіше висловлюються ідеї про співіснування культурних дискурсів і формування нової універсальної культури, яка зближує схід і захід. Основними рисами цієї культури стають множинність, панування кон'юнкції, союзу, діалогу з іншими культурами, а не їхнє протиставлення. Саме тому за останні десятиліття літературознавці дедалі частіше звертають увагу на творчість письменників і поетів, які опинилися під впливом різних культурних дискурсів. Завдяки новому підходу до вивчення творів письменників, творчість котрих увібрала культурні коди двох біполярних культур, стає можливим «переосмислення складних, множинних, мультикультурних реалій, які становлять етнокультурну відмінність, що лежить в основі досвіду людей, котрі часто вважають неможливим визначити свою іден-

тичність через культурні та політичні коди, що характеризують домінуючу культуру» [6]. Таким чином, розгляд поетичної творчості А. Георгаллідіса з позиції взаємодоповнюючих культурних дискурсів заходу та сходу є актуальним завданням сучасного літературознавства у контексті мультикультуралізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Андреас Георгаллідіс (1971 р. н., Нікосія) – сучасний кіпрський поет, перекладач, філософ, володар численних літературних нагород (перша поетична премія Міжнародного художнього товариства й Академії у 2019 р., перша поетична премія Міжнародного товариства грецьких письменників за книгу «Коли тоне піаніно» у 2007 р., перша премія за поезію еллінів зарубіжжя у 2006 р.), автор 7 поетичних збірок: «Напівпрямі об'єкти» (1998), «Заморожений вакуум при 516°C» (2001),

«Закриті моря» (2003), «Коли тоне піаніно» (2004), «Кольори навпроти» (2007), «Піаніно затихло» (2011), «Трохи більше, ніж порожнє» (2018). Свою популярність за межами острова А. Георгаллідіс набув завдяки перекладам його поетичної творчості англійською, арабською, азербайджанською, французькою, німецькою, іспанською, італійською, російською та турецькою мовами.

Релевантність вивчення творчості кіпрського поета в масштабах світової літератури можна пояснити яскравою своєрідністю, філософічністю та гостротою проблематики віршів. І хоча творчість А. Георгаллідіса лише тільки починає привертати увагу дослідників за межами самого Кіпру, де його збірки вивчалися професорами А. Антзулісом та А. Євангелу, британські літературознавці П. Рід, С. Томас вже зверталися до вивчення окремих книг автора. Загалом, творчість поета розглядалася у контексті філософської лірики, приділялася пильна увага впливу теорії Л. Вітгенштейна, а також таких теоретиків, як Р. Клейст, Р. Барт, Р. Якобсон, Л. Якубинський, У. Шкловський та ін. [8].

Постановка завдання. Вплив східної філософії та традиційної поезики ліричних мініатюр на творчість кіпрського поета, зокрема на його збірку «Трохи більше, ніж порожнє», залишилися поза увагою літературознавців. Таким чином, мета нашого дослідження – вивчити кореляцію західної та східної літературної традиції у поетичній збірці А. Георгаллідіса «Трохи більше, ніж порожнє».

Виклад основного матеріалу. Впливу східної та західної культури на кіпрську літературу сприяє насамперед унікальне розташування острова на перетині двох світів, двох культур – Заходу і Сходу. Кіпр вважають як острівною державою, розташованою на Середньому Сході, так і частиною Європи – у східній частині Середземного моря. Утворення мультикультурного суспільства на території сучасної республіки острова також зумовлено загарбницькими війнами (Кіпром володіли фінікійці, єгиптяни, асирійці, перси, римляни, візантійці, араби, венеціанці, турки та британці у період розквіту своїх імперій) і драматичними подіями 1974 р. (вторгненням турецьких збройних сил на територію острова). У цій ситуації антагоністична пара Схід – Захід зі своїми відмінностями та подібністю, культурною взаємодією формує універсальну культуру, яка передбачає руйнування бінарної опозиції Схід – Захід, подолання їхньої чужості та незрозумілості один для одного. Взаємний культурний вплив передусім відображається у літературі,

оскільки саме ця сфера легко поєднує досвід різних культур. Є. І. Леонтєва відзначає формування у ХХ ст. єдиної світової літератури, для якої немає кордонів між Заходом і Сходом, що передбачає не стандартизацію та тотальність, а взаємодоповненість культурних дискурсів [3].

«Трохи більше, ніж порожнє» – двомовна поетична збірка А. Георгаллідіса «Ελάχιστα περισσότερο άδειο / Barely more empty» – ввібрала численні літературні тенденції західної та східної традиції. Основною рисою поезії збірки є мінімалізація, «згортання» жанру, які виступають магістральними напрямками пошуків нових жанрових форм сучасного літературного процесу, що зумовлено радикальною соціокультурною ситуацією межі ХХ–ХХІ ст., пов’язаною із «кризою жанру», «зникненням реальності», «кризою мови» та відмовою від панування канонів і правил на користь свободи вираження творчого суб’єкта. Мала форма поетичних творів досліджуваної нами збірки нагадує жанр «миттеостей» (στιγμές), створений кіпріотом Костасом Монтісом, – маленьких віршів (іноді навіть однорядкових, нерідко риторичних питань чи реплік), часто іронічних, глибокодумних і несподіваних, однак, на відміну від поезії співвітчизника, творчості А. Георгаллідіса властива абстрактність висловлювання, що може бути зумовлено не тільки синтезом філософії та літератури, пов’язаним зі спробами художника зобразити як світ ускладненої дійсності, так і внутрішній світ сучасної людини в епоху тотальної невизначеності, а і явним впливом поезики східних ліричних віршів малої форми – хайку. Хайку – це жанр японської поезії, тривірш, що складається із двох оперізуючих п’ятискладових віршів і одного семискладового посередині, відмінністю якого є простота поетичної мови, відмова від колишніх канонічних правил, висока асоціативність і недомовленість. Оригінальне хайку немає назви та звичних для західної поезії виразних засобів (рими), проте використовує низку специфічних прийомів, вироблених японською національною традицією – лаконічність, увагу до деталей, недомовленість (підтекст). Безумовно, вірші А. Георгаллідіса – це не чисте хайку, але дуже нагадує цей жанр і за формою, і за змістом, і за манерою висловлювання. Як і належить хайку, багато віршів А. Георгаллідіса складаються із двох частин, у першій із яких зображується стан природи, певний пейзаж, у другій – людські почуття та сприйняття: кохання, смуток тощо. «Απολογία – ένα μεγάλο συγγνώμη / στα αλειθάρχητα φθινοπωρινά φύλλα / που δεν πατήσαμε», де друга частина може

вказувати на розлуку закоханих, так само як і на якусь незбагненну сферу буття [7, с. 86]. І. У. Сафронова пише: «У японському хайку зображення життя природи і людини у їхній злитій і нерозривній єдності на тлі кругообігу часу є основною темою», а ліричні герої виражають себе «найчастіше через образи природи», що можна побачити й у поезії А. Георгаллідіса: «επικρατούσα τιμή: ένα πουλί δραπέτης / ενός άπειρου δάσους» [5, с. 95; 7, с. 66]. У мініатюрних поетичних текстах зображуються швидкоплинні миті, за якими уловлюється вічність, недомовлений простір та час і які у кіпрського поета набувають найчастіше абсурдного характеру: «στην Βιέννη μια συνάντηση – / όλο το μυστήριο σε ένα σχεδόν άδειο σπίτι – / ένα χαλασμένο πιάνο» [4; 7, с. 126]. Сприйняття часу і простору А. Георгаллідіса подібно до сприйняття японців, для яких простір і час еквівалентні один одному і ніколи не протиставляються: «наші уявлення про простір і час накладають великий відбиток на всю картину світу, вони впорядковують речі та явища <...> залежно від емоційного стану й особливостей сприйняття змінювалося і сприйняття навколишнього світу, всіх його складових частин» [1, с. 81]. Час на Сході вважався циклічним, він здійснює нові й нові кола навколо однієї центральної осі, що пов'язує воєдино минуле, сьогодення та майбутнє; жодна мить не зникає безвісти, оскільки вона може нагадати про себе у наступному колі. Час тягне за собою і простір, «скручуючи» їх в одну точку, зосереджуючи увагу на одній деталі. Безумовно, на творчість кіпрського поета не могли не вплинути і постмодерністські концепції часу (тотальної невизначеності) та простору (хиткості буття), завдяки чому виникають такі яскраві й абстрактні образи: «οι αντι-στιγμές του δήθεν χρόνου», «κομμάτια του είναι», «περισσότερο από το λίγο», «την εικόνα της αντι-εικόνας», «στον χώρο των αφαιρέσεων» тощо [7, с. 52, 32, 42, 164, 48].

Найбільш яскраво східний дискурс втілюється у творчості А. Георгаллідіса у вигляді орієнтальних мотивів та образів, аналіз яких допоможе розширити інтерпретацію текстів кіпрського поета.

Відомо, що світосприйняття східної людини відрізняється від західної насамперед тому, що у ньому відсутній активний початок згідно з даоським принципом «недіяння» [2, с. 123]. Виходячи з основного постулату даосизму, людина не повинна активно втручатися у життя, її розвиток має бути природним. Таким чином, споглядальне ставлення до навколишньої дійсності стає основним способом розуміння світу у культурі Сходу. Тому

головною темою східної літератури протягом усієї її історії була природа як символ природного потоку подій і як аналогія людської долі, що відображає філософську ідею мінливості та швидкоплинності життя. Численні образи природи втілені й у збірці «Трохи більше, ніж порожнє», які відображають світосприйняття ліричного суб'єкта: «ένας ακίνητος ποταμός», «ο γκρίζος ποταμός / οι αδιάκριτοι γλάροι», «ένα πουλί δραπέτης / ενός άπειρου δάσους», «η σκιά του πράσινου δέντρου», «τα υλόγεια βουνά» і т. д. [7, с. 152, 128, 66, 112, 132]. Зазвичай вода і гори покликані відтворювати атмосферу умиротворення, спокою і відчуженості самої природи, проте у А. Георгаллідіса ці образи часто наділені абсурдними характеристиками: «ένας υλόγειος ουρανός», «μιας στεγνής θάλασσας», «ένας ακίνητος ποταμός», «αναποδογυρισμένες σταγόνες» [7, с. 54, 48, 152, с. 56], що викликає буддійське відчуття хиткості та неміцності реальності, яке стало невід'ємною частиною світосприйняття людини епохи Постмодерну.

На сході «пейзажна лірика» була відома як поезія гір і вод, садів і полів, а улюбленим мотивом такої лірики є мотив пір року. Цей загальнокультурний мотив, який зустрічається у більшості світових культурних традицій, символізує плинність часу, ідеального переходу одного стану в інший. Для «пейзажної лірики» характерна також «традиція печалей», що зближує західний і східний дискурси у поетичних творах, представлена своєрідною гамою почуттів: смутку, жалю та туги [2, с. 123]. Так, «традиція печалей» і мотив пір року гармонійно представлені у вірші кіпрського поета, завдяки якому ми можемо відчувати тугу і смуток розлучення закоханої пари восени, що символізує завершення, зів'янення природи та кінця кохання: «Απολογία – ένα μεγάλο συγγνώμη / στα απειθάρχητα φθινοπωρινά ψύλλα / που δεν πατήσαμε» [7, с. 86].

«Традиція печалей» у «пейзажній ліриці» пов'язана з мотивами тлінності буття, яка у мініатюрних текстах А. Георгаллідіса відповідає постмодерністській картині світу: «μια συνάρτηση του τίποτα και του αντι-τίποτα – / ένας υλόγειος ουρανός – μια θάλασσα βρεγμένη / να επιπλέει σε κουρασμένο νερό» [2, с. 123; 7, с. 54]. Для східної людини, що мислить своє буття у нерозривній єдності з природою, яка постійно демонструє мінливість і в якій людина завжди бачила живу аналогію зі своєю долею, засвоєння філософської ідеї про швидкоплинність життя було природним процесом. Мотив тлінності буття закономірно став одним із провідних мотивів східної

культури, насамперед поезії. У творчості кіпрського поета думка про спільну причетність і нерозділеність зі світом поєднується з роздумами про швидкість миттєвості та нікчемності земного буття: «περιμένει τον πεθαμένο άνεμό του», «ένας παγιδευμένος κόσμος για έναν κόσμο μπορεί να / μην αρκέι...», «απόκληρος πίσω από τα μάτια, / το κλειδί μιας πέτρινης πόρτας – / ένας ακίνητος ποταμός» [7, с. 62, 108, 152]. Мотив тлінності буття як традиційний загальнокультурний мотив з'являється у часи найбільших потрясінь та історичних змін, що підтверджує досвід європейських поетів епохи Бароко з їхньою улюбленою темою тлінності світу. Тому в епоху Постмодерну цей мотив втілюється у творчості сучасних поетів, а образи світу та буття представлені у вигляді роздроблених і хаотичних: «ένα περιουρισμένο όλο – / λίγο χάος...», «κομμάτια του είναι – / ποτέ νοουμενα...», «λίγο αδιατίμητο χάος / ένα οικόπεδο στον αέρα να καίγεται ανάποδα» [7, с. 70, 32, 20].

У східній літературній традиції ліричний суб'єкт багатьох творів, залишившись віч-на-віч із природою, відчуває умиротворення від її споглядання, а сам процес усамітнення та споглядання у традиційній ліриці сходу найчастіше відбувається біля води, маркованої образами річки, озера, ставка, а інколи й дощу. Філософська медитація, народжена спогляданням природи біля води, складає сюжет низки творів А. Георгаллідіса: «μια συνάρτηση του τίποτα και του αντι-τίποτα – / ένας υλόγειος ουρανός – μια θάλασσα βρεγμένη / να επιπλέει σε κουρασμένο νερό» [7, с. 54]. Епітет «втомлена» («κουρασμένο») стосується води, яка зазвичай має конотації спокою й умиротворення, також співвідноситься з мотивом тлінності буття і підкреслює певну втому природи, споглядання якої раніше закликало до творчості. В А. Георгаллідіса природа представлена виснаженою та не здатною надихати на творчість.

Найчастіше у «пейзажній ліриці» Далекого Сходу людиною, усамітненою із природою, стає рибалка, образ якого є одним із прообразів самітника, який намагається повернутися до «природності». Поетичні пейзажі з рибалкою мають у своїй основі складну філософію, що сягає корінням даосизму. Рибалка – це узагальнений образ філософа, поета, художника, що залишився один на один із природою, котрий переосмислюється

кіпрським поетом під впливом постмодерністських концепцій: «στον χώρο των αφαιρέσεων αυτοπροαφαιρούμαι – / ψαράς μιας στεγνής θάλασσας / ξανασκάβω το καθαρό νερό» [7, с. 48]. Художник у А. Георгаллідіса – це «рибалка сухого моря» («ψαράς μιας στεγνής θάλασσας»), образ якого вказує на виснаженість поетичного слова, кризу літератури як такої, і серед цього моря він «знову копає чисту воду» («ξανασκάβω το καθαρό νερό»), намагаючись віддати данину слову. Так, образ художника представлений амбівалентно: з одного боку, поет – життєдайне джерело творчості, здатне наповнити висохле море чистою водою, з іншого – людина, яка виконує абсурдну працю у спробах заповнити ціле море.

Що стосується образів у А. Георгаллідіса, то поет продовжує і західну літературну традицію, оскільки для їх відтворення часто вдається до поєднання непокданого: «ένας υλόγειος ουρανός», «στεγνή θάλασσα», «μια υπερκαθαρή λογική ασάφεια...» [7, с. 54, 48, 92]. Таке зображення образів, з одного боку, відсилає до сюрреалістів, які створюють незвичну і навіть абсурдну атмосферу, а з іншого – до імажистів, котрі вимагають сильного образу, що навіть поглинає сенс.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у збірці А. Георгаллідіса чітко простежується вплив західної та східної літературної традиції, який розширює інтерпретацію поетичних текстів. Мотиви тлінності буття, пір року як символ мінливості та швидкоплинності життя, а також образи природи, що переважають у поетичній збірці «Трохи більше, ніж порожне», хоч і сягають літератури Далекого Сходу з її філософією даосизму і зберігають у собі загальноприйняті смисли для східної культури, переосмислюються автором під впливом постмодерністських концепцій і відображають світовідчуття сучасної людини. Традиційна східна образність дозволяє кіпрському поету розкрити екзистенційні стани сучасного світу і передати відчуття швидкоплинності, тлінності та навіть абсурдності людського буття. Безумовно, дослідження тільки відзначає окремі впливи східної та західної літературної традиції та відкриває перспективи подальшого вивчення творчості кіпрських поетів у контексті культурних дискурсів Заходу та Сходу.

Список літератури:

1. Данилова Ю. Н. Восприятие пространства и времени в японской культуре. *Вестник КГУ*. 2011. № 3. С. 78–82.
2. Жарикова Е. Е. Ориентальные мотивы в лирике поэтов русского зарубежья дальнего востока. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/orientalnye-motivy-v-lirike-poetov-russkogo-zarubezhya-dalnego-vostoka/viewer> (дата обращения 21.11.2021)

3. Леонтьева Е. И. Взаимопроникновение культур Запада и Востока в контексте формирования универсальной культуры. *Путь Востока: Межкультурная коммуникация*. Вып. 30. Материалы VI Молодежной научной конференции по проблемам философии, религии, культуры Востока. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С. 182–185.
4. Соболевская О. В. Семнадцатисложное поветрие: Как хайку изменили западную поэзию. URL: <https://iq.hse.ru/news/356420724.htm> (дата обращения 17.12.2020)
5. Софронова И. В. Интерпретация традиций японского хокку в лирике А. Сосаевой. *Вестник Череповецкого государственного университета*. 2011. № 4. Т. 2 С. 94–98.
6. Глостанова М. В. Проблема мультикультурализма и литературы США конца XX века. Москва : ИМЛИ РАН: Наследие, 2000. 400 с.
7. Γεωργαλλίδης Α. Ελάχιστα περισσότερο άδειο / Barely more empty. Αθήνα : Εκδόσεις ΙΑΜΒΟΣ, 2018. 180 σ.
8. Παρουσίαση της ποιητικής συλλογής Ελάχιστα Περισσότερο Άδειο του Δρ Ανδρέα Γεωργαλλίδη στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα. URL: <http://www.poein.gr/2018/11/28/ανδρέας-γεωργαλλίδη-ελάχιστα-περι/> (дата обращения 22.12.2020).

**Pshenychna M. S. CORRELATION OF THE LITERARY TRADITIONS OF THE WEST AND THE EAST IN THE POETIC COLLECTION “BARELY MORE EMPTY”
BY A. GEORGALLIDIS**

The article examines the influence of Western and Eastern literary traditions on the creativity of the Cypriot poet A. Georgallidis, in particular, on his poetry collection “Barely more empty”. The author analyzes the genre specificity of miniature poetic forms, which originates from the eastern three-verses – haiku, and also continues the western tradition of Cypriot poetry of creating poetic “moments”. Following the principles of Eastern haiku, the Cypriot poet continues to depict fleeting moments, behind which untold space and time are caught, and which often acquire an absurd character in the collection “Barely more empty”.

Particular attention is paid to examination of oriental images and motives in the poetry collection of A. Georgallidis, which should be considered in the context of the Eastern philosophy of Taoism. Therefore, the main images of the Cypriot poet’s poems are natural phenomena– water, mountains, sky, and the favorite motives are the motive of seasons and the frailty of being. The nature in the poems of the Cypriot poet, according to Eastern culture, acts as a symbol of the natural flow of events and is an analogy to human fate, reflecting the philosophical idea of the variability and transience of life. However, the peculiar characteristics of the images of nature in A. Georgallidis, in contrast to oriental poetry, evoke a Buddhist feeling of the fragility and frailty of reality, which has become an integral part of the human worldview in Postmodern era.

The so-called “landscape lyrics” of the Cypriot poet is also associated with the “tradition of sorrows”, bringing together the Western and Eastern discourses in poetry, is represented by a peculiar range of feelings: sadness, uncertainty, hopelessness. The specificity of the images of A. Georgallidis lies in a certain two-dimensionality, where postmodern concepts are superimposed on the traditional oriental meanings. Therefore, a characteristic feature of A. Georgallidis’ images is the combination of the incongruous, which, on the one hand, refers to the surrealists, who create an absurd atmosphere, and on the other, to the imagists, who require a strong image that eats up the meaning.

Key words: *oriental motives, landscape lyrics, tradition of sorrows, image, poetry, Cypriot literature, “moments”, haiku, A. Georgallidis.*